

Vold i nære relasjoner

Forskningsprogram ved NKVTS (2014-2019)

1 Bakgrunn

Justis- og beredskapsdepartementet (JD) har igangsatt et femårig forskningsprogram om vold i nære relasjoner. Rammen for programmet er gitt gjennom Stortingsmeldingen *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve* (Meld. St. 15, 2012-2013) og Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner *Et liv uten vold* (2014-2017). Departementet har avsatt årlige ti millioner kroner til denne satsingen. Av disse midlene er fem millioner årlig øremerket til Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), og den andre halvparten er tildelt forskningsinstituttet NOVA gjennom en anbudsrunde. I tillegg har Helse- og omsorgsdepartementet gitt to millioner kroner årlig til NKVTS til forskning på helsemessige konsekvenser av vold i nære relasjoner. Denne bevilgningen må ses i sammenheng med forskningsprogrammet. NKVTS' femårige forskningsprogram om vold i nære relasjoner har således en totalramme på inntil 35 millioner kroner.

Justis- og beredskapsdepartementets programsatsing på vold i nære relasjoner omfatter følgende tema for forskning:

- 1) Underliggende årsaker til vold i nære relasjoner og betydningen av sosiale forhold som kjønn, etnisitet, alder, sosial klasse, funksjonsevne og seksuell orientering. Hvordan samfunnsmessige strukturer og kulturelle forestillinger påvirker forekomsten og betydningen av vold i nære relasjoner, herunder forholdet mellom kjønnslikestilling og vold i nære relasjoner, skal særlig belyses.
- 2) Omfang og konsekvenser av vold i nære relasjoner. Studier av barn, voksne og eldre som utsettes for og utøver vold i nære relasjoner med fokus på volden i et generasjons- og livsløpsperspektiv.
- 3) Sammenhengen mellom vold i nære relasjoner og andre former for vold i samfunnet.
- 4) Sammenhengen mellom vold i nære relasjoner og bruk av rusmidler.
- 5) Voldsutsattes møter med tjenestene i velferdsstaten og politi og rettssystem, samt voldsutsattes egne handlingsvalg og strategier.
- 6) Vurdering av behandlingstilbudet til utøvere og utsatte for vold i nære relasjoner.
- 7) Velferdstjenestenes arbeid med vold i nære relasjoner.
- 8) Nye samarbeidsmodeller i arbeidet mot vold i nære relasjoner.
- 9) De frivillige organisasjonenes rolle i arbeidet mot vold i nære relasjoner.
- 10) Effekten av iverksatte og planlagte tiltak for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner, inkludert evaluering av enkelte tiltak i handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (2014-2017).
- 11) Helsemessige konsekvenser av vold i nære relasjoner

Innenfor rammen av disse temaene har JD gitt føringer for forskningstema som NKVTS har hovedansvar for, samt føringer for tema som nå skal dekkes av NOVA.

NKVTS vil få ansvar for å igangsette forskning på temaene 2, 4 og 6, og NKVTS vil sammen med NOVA ha ansvar for å igangsette forskning innen temaene 1, 5 og 7. NKVTS har i tillegg et oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet om å igangsette forskning om helsemessige konsekvenser av vold i nære relasjoner.

Innenfor disse rammene har NKVTS prioritert tre tematiske områder: Omfang og fenomen, møtet med samfunnets hjelpe- og rettsapparat, og behandling.

På bakgrunn av de tematiske områdene og føringene fra JD vil NKVTS starte opp med ni forskningsprosjekter.

Tillegg om kjønnslemlestelse i 2017

I 2017 ble voldsprogrammet på NKVTS og NOVA styrket med prosjekter om kjønnslemlestelse, negativ sosial kontroll og tvangsekteskap, også finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet. NKVTS har derfor inkludert tre nye prosjekter om kjønnslemlestelse, hvorav ett er delfinansiert av Norges Forskningsråd.

2 Mål for NKVTS' forskningsprogram

NKVTS' forskningsprogram om vold i nære relasjoner¹ vil omfatte både vold blant voksne og vold som barn og unge utsettes for. Programmet vil ta utgangspunkt i de studier som tidligere har blitt gjennomført eller som pågår ved senteret, men formålet er fremfor alt å oppnå mer kunnskap om hvordan vold i nære relasjoner virker inn på ulike grupper i samfunnet. En styrket innsats på dette området ved NKVTS har som mål å hente ut tverrfaglig synergi i skjæringspunktet mellom temaområdene vold og traumer.

Gjennom voldsprogrammet søker NKVTS å:

- Videreutvikle kompetansen på forskning på vold i nære relasjoner og stimulere til forskning som utvikler den teoretiske kunnskapen om temaområdet.
- Etablere nye og sammenhengende forskningsprosjekter på området.
- Stimulere fler- og tverrvitenskapelige tilnærminger i hele forskningsprosessen og styrke forskning som bruker flere typer av metodiske tilnærminger og data.
- Utnytte tilgjengelige og ubrukne data fra tidligere studier, utvikle longitudinelle data, samt øke muligheten til kobling mot registerdata.
- Styrke sammenhengen og synergien mellom de ulike delene av voldsforskningen ved senteret.
- Bidra til kunnskapsoppbygging for politikktutvikling og forvaltning, og til samarbeid med praktikere og brukere.

---

¹ Forskningsprogrammet utgår fra WHO's definisjon av «vold» og inkluderer fysisk vold, seksuell vold og psykologisk vold (jf. Thoresen S. & Hjemdal O.K.: *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. NKVTS-rapport nr. 1/2014, 31-32). I betegnelsen «nære relasjoner» inkluderer vi nåværende og tidligere partner, familiemedlemmer (barn, slektninger) og betydningsfulle andre.

- Drive forskningsbasert kunnskapsformidling til brede målgrupper i samfunnet og legge til rette for at forskningen blir debattert, formidlet og anvendt.
- Fremme NKVTS' nasjonale og internasjonale samarbeid innenfor voldsforskningen og stimulere til prosjekt- og publiseringssamarbeid på nasjonalt og internasjonalt plan.

3 Prosjektene

Prosjekt 1 Vold, helse og reviktimisering; En longitudinell studie

Prosjektleder: Siri Thoresen
 Prosjektmedarbeidere: Ole Kristian Hjemdal, Mia Myhre, Ida Frigård Strøm

Tidligere studier har beskrevet økt risiko for nye voldshendelser senere i livet for voldsutsatte barn. Dette fenomenet kalles reviktimisering. Risikoen for reviktimisering hos voldsutsatte barn og unge i voksenlivet synes å være relativt stor.

Studier viser for eksempel at seksuelle overgrep i barndom er knyttet til partnervold i voksen alder, og fysisk vold fra foreldre i barndom er knyttet til voldtekt i voksen alder (Thoresen og Hjemdal 2014). Hvilke mekanismer som er involvert i prosessene fra voldsutsatthet i ung alder og reviktimisering i voksen alder kan ikke forskningsfeltet gi noe godt svar på i dag, og ny forskning er etterspurt.

Den overordnede målsettingen med studien er derfor å etablere kunnskap om hvilke faktorer som er knyttet til risiko for reviktimisering hos voldsutsatte ungdom og unge voksne, samt sammenhengen mellom det å være utsatt for vold og overgrep, reviktimisering og helse.

Dette er en oppfølgingsstudie av personer som i 2013 deltok i "Vold og voldtekt i Norge" (omfangsundersøkelsen). Denne studien gjennomfører et longitudinelt løp gjennom innsamling av data to ganger, i 2014 og i 2016. Det gjøres uttrekk av personer som ved første måletidspunkt (2013) rapporterte alvorlig vold før fylte 18 år. Sammenligningsgruppe trekkes av respondenter av samme kjønn og alder som ikke har rapportert tilsvarende voldsopplevelser.

Til sammen vil vi da ha tre måletidspunkter og forlenget observasjonstid. Dette gjør det mulig å undersøke risiko for ny voldseksposering over lengre tid. I tillegg gir tre måletidspunkter med bruk av repeterte målinger mulighet for å undersøke forløp av voldsutsatthet og helse.

Den overordnede målsettingen med denne studien er å belyse utviklingsforløp hos voldsutsatte, med særlig fokus på psykisk helse, skam og skyld, og ensomhet/sosiale relasjoner. Studien vil gi viktig innsikt i årsakssammenhenger og kan derfor være svært nyttig i forebyggende arbeid. Den vil også gi kunnskap om konsekvenser av vold i nære relasjoner i et livsløpsperspektiv.

Formidling og publisering:

Resultatene vil bli formidlet i media, til fagmiljøer og praksisfelt, samt myndigheter, på samme måte som resultatene fra omfangsundersøkelsen. Det vil publiseres minimum tre vitenskapelige artikler og en rapport.

Prosjekt 2 Vold og rus

Prosjektleder: Siri Thoresen
Prosjektmedarbeider: Helene Flood Aakvaag

Forholdet mellom voldsutsatthet og bruk/misbruk av rusmidler er sammensatt. Forskning både fra Norge og andre land peker mot en klar sammenheng mellom rus og voldsutsatthet.

Årsakssammenhengene er derimot uavklart, og sannsynligvis komplisert. Alkoholpåvirkning er en klar risikofaktor for voldsutsatthet. Samtidig er alkoholmisbruk og rusproblemer kjente konsekvenser av eksponering for vold. Alkoholbruk kan være både en risikofaktor og en prediktor på samme tid, f.eks. hos personer som bruker alkohol for å dempe ubehagelige reaksjoner de har etter voldserfaringer, noe som igjen øker risikoen for ny voldsutsatthet. Risikoatferd, slik som overdreven rusbruk, er en av de faktorene som har vært i fokus når det gjelder forskning på risiko for reviktimisering.

Studien benytter data fra studien «Vold og voldtekt i Norge» (T1) samt data fra de to oppfølgingstidspunktene i Reviktimiseringsstudien (T2 og T3). Voldseksponering er nøye kartlagt på T1. På T2 og T3 kartlegges voldserfaringer i perioden mellom T1 og T2 og T2 og T3. På alle tre måletidspunkt måles hyppighet av alkoholbruk og hyppighet av beruselse siste 12 måneder, psykisk helse (angst/depresjon og posttraumatiske reaksjoner), sosial støtte og livskvalitet. Ved T2 og T3 måles i tillegg hyppighet i bruk av hasj/marihuana. På T2 måles sårbarhet i opprinnelsesfamilie. Skam og skyld måles på T1 og T3, og ensomhet på T2 og T3.

Den overordnede målsettingen med denne studien er å undersøke hvordan alkoholbruk og voldsutsatthet påvirker hverandre over tid, samt hvordan disse faktorene relaterer seg til psykisk helse, skam og skyld, sårbarhet i opprinnelsesfamilie og nåværende sosiale relasjoner. Det vil også undersøkes hvorvidt disse forløpene påvirkes av kjønn, av nærhet til voldsutøver, og type/mengde vold personen har vært utsatt for.

Problemstillinger:

1. Identifisere temporale sammenhenger mellom voldsutsatthet og rusbruk i et longitudinelt perspektiv.
2. Estimere betydningen av sårbarhet i oppvekstforhold for forholdet mellom rus og vold.
3. Estimere hvilken betydning skyld og skam, psykisk helse, og sosial støtte/ensomhet har for assosiasjonene mellom vold og rus.
4. Teste hvorvidt kjønn, nærhet til overgriper, og type/mengde vold har betydning for assosiasjonene mellom vold og rus.

Formidling og publisering: Resultatene vil bli formidlet i media, til fagmiljøer og praksisfelt, samt myndigheter, på samme måte som resultatene fra omfangsundersøkelsen. Det vil publiseres minimum to vitenskapelige artikler og en norsk rapport.

Prosjekt 3 Seksuelle krenkelser i nære relasjoner – utøverperspektiver (Kortform: SKIN)

Prosjektleder: Kristin Skjørten
Stipendiat: Anja Emilie Kruse

Gjennom kvalitative intervjuer med menn som har begått seksuelle krenkelser i ulike typer nære- og bekjentskapsrelasjoner vil prosjektet belyse hvordan disse mennene forstår sine egne handlinger, og supplere forståelsen av denne typen seksuell vold med nye analyser av datamaterialet samlet inn til NKVTS omfangsundersøkelse. Fra dette utgangspunktet vil studien undersøke utøvelse av seksuell vold i relasjon til individuelle, situasjonelle, sosiale og kulturelle faktorer. Hva bidrar til å legge til rette for at en seksuell krenkelse kan finne sted, sett fra et perspektiv orientert mot utøveren? Hovedformålet med dette prosjektet er altså å skaffe ny kunnskap om *seksuelle krenkelser i nære- eller bekjentskapsrelasjoner*, med hovedvekt på *utøverperspektiver og hendelsesbeskrivelser*.

Voldtekt og andre alvorlige, seksuelle krenkelser er et betydelig samfunnsproblem i Norge. For eksempel har nesten 10 % av norske kvinner og litt over 1 % av norske menn opplevd å bli voldtatt en eller flere ganger i løpet av livet (Thoresen & Hjemdal, 2014). En undersøkelse av Oslo-befolkningens utsatthet for ulike typer vold viste at 16 prosent av de spurte kvinnene og 2 prosent av de spurte mennene hadde opplevd å bli tvunget eller truet til sex mot sin vilje, å bli voldtatt eller forsøkt voldtatt (Pape & Stefansen, 2004). Man vet etter hvert mye om skadevirkningene av å bli utsatt for seksuelle overgrep. Det er imidlertid fortsatt mye man ikke vet om de som begår overgrep. Det finnes noe kunnskap om gruppen som har blitt dømt for seksualforbrytelser og fått behandling. Men *domfelte* er antagelig en ganske snever gruppe innenfor den større gruppen av de som begår seksuelle krenkelser. Utøvernes egne forståelser av sine seksuelle voldshandlinger, og spesielt de som ikke er straffedømt, har i liten grad vært gjenstand for undersøkelse. I tillegg til de mer fortolkende problemstillingene vil prosjektet også belyse hva som er typiske situasjoner og hendelsesforløp i alvorlige, seksuelle krenkelser i nære relasjoner, og hvilke trekk som kjennetegner slike krenkelser.

Dette vil bli belyst ut fra datamaterialet samlet inn i omfangsundersøkelsen ved NKVTS. I kombinasjon med slike analyser vil den kvalitative studien også kunne bidra til å videreutvikle og forbedre spørsmål om seksuell vold og voldsutøvelse i spørreskjemaer til fremtidige omfangsstudier ved NKVTS. Informantene til intervjuundersøkelsen vil først og fremst bli rekruttert fra ulike deler av behandlingsapparatet, som for eksempel Alternativ til vold (ATV).

Det vil være aktuelt å samarbeide med NOVA og deres prosjekt UngVold 2015, i tillegg til IKRS, NTNU og Brøset i Trondheim. ATV, Institutt for klinisk sexologi og terapi, Ungdomstiltaket V27 i Bergen, kompetansesentrene for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri samt andre relevante miljøer i Sverige og Danmark vil også være aktuelle samarbeidspartnere.

Denne undersøkelsen vil gi ny kunnskap om seksuelle krenkelser og de som begår dem. Forholdet mellom kjønnslikestilling og seksuell vold vil være et av aspektene som blir belyst.

Formidling og publisering:

Prosjektets resultater publiseres som minst tre vitenskapelige artikler i internasjonale tidsskrift med fagfellelvurdering. Resultatene vil også sammenfattes i en doktorgradsavhandling. Det er ønskelig at en av artiklene publiseres i et norsk/nordisk tidsskrift, for også å bidra til økt faglig debatt på feltet innenfor en nordisk kontekst. Resultatene vil formidles til forskerfellesskapet på nasjonale og internasjonale konferanser og seminarer, og til et bredere publikum gjennom foredrag/innledninger/deltakelse på åpne arrangementer om temaet, og/eller populærvitenskapelig formidling.

Prosjekt 4   Minoritetsetniske barn, unge og deres familier og vold i nære relasjoner: Fenomenforståelse, håndtering og erfaringer med hjelpeinstanser

Prosjektleder: Parvin Kiamanesh
Prosjektmedarbeider: Mona-Iren Hauge

Undersøkelser gjennomført i Norden indikerer at minoritetsetniske barn og unge har en forhøyet risiko for å oppleve vold i hjemmet (Janson, Jernbro & Långberg, 2011; Mossige og Stefansen, 2007; Oldrup, Korzen, Lindstrøm & Christoffersen, 2011). Videre fant de at risikoen for å ha opplevd vold mellom foreldre/steforeldre var om lag tre ganger høyere for unge med mødre født i land utenfor Norden. Kunnskap om effekten av barnevernets tiltak for disse familiene er begrenset, og det er derfor behov for systematisk kunnskap om hensiktsmessige intervensjoner i forhold til vold i minoritetsetniske familier. Det fremheves et behov for studier av brukernes opplevelser av kontakten med barnevernet, og av deres erfaringer med ulike tiltak (Holm-Hansen, Haaland & Myrvold, 2007) .

Formålet med prosjektet er derfor å frembringe mer kunnskap om hvordan unge med minoritetsetnisk bakgrunn forstår og begrunner vold i nære relasjoner, både som utsatte og som utøvere, samt få mer kunnskap om deres erfaringer med hjelpeinstanser de kommer i kontakt med som følge av volden. I tillegg undersøker prosjektet profesjonsutøveres forståelser og håndtering av slike saker.

Det vil bli gjennomført kvalitative intervjuer av ungdommer og deres foreldre, som er kommet i kontakt med hjelpeinstanser som følge av bekymring for vold i hjemmet. Saksbehandlere vil være viktig komplementære informanter. Det tas sikte på å gjennomføre fokusgrupper med minoritetsetniske foreldre og ungdommer.

Formidling og publisering:

Resultatene fra prosjektet vil bli publisert i artikler i relevante internasjonale og nasjonale tidsskrifter, samt på relevante konferanser, og gjennom undervisning.

Prosjekt 5 Vold mot eldre

Prosjektleder: Astrid Sandmoe
Prosjektmedarbeider: Petra Filkukova

a. En nasjonal forekomstundersøkelse av eldre menneskers erfaring med vold i nære relasjoner – om fysisk, seksualisert vold og andre typer overgrep i et livsløpsperspektiv

Det er begrenset kunnskap om forekomsten av vold i nære relasjoner i den eldre befolkningsgruppen i Norge. Dette prosjektets hovedmål er:

- Å estimere omfanget av vold etter fylte 65 år, det siste året samt tidligere i livet.

Delmålene knytter seg til å:

- Kartlegge mulige sammenhenger mellom ulike former for vold og overgrep i barndom, voksen alder og i alderdommen
- Kartlegge mulige sammenhenger mellom vold i nære relasjoner og psykisk og fysisk helse.
- Kartlegge sosioøkonomiske forhold, sosial støtte og bruk av helsetjenester og rettsvesen.
- Sammenligne norske forekomsttall med relevante studier fra Europa.

Den gjennomførte studien om vold og voldtekt i Norge (Thoresen & Hjemdal, 2014), viste at personer som var utsatt for vold i barndommen var mer utsatt for vold i voksen alder og hadde mer helseproblemer enn de som ikke hadde vært voldsofre. Dette er i tråd med funnene i befolkningsundersøkelser i Sverige (NCK 2014). I tillegg er det interessant å sammenligne resultatene med forekomststudiene i Storbritannia (O’Keeffe et al. 2007) og i Irland (Naughton et al. 2010) som har undersøkt forekomst av vold etter 65 år. Det planlagte prosjektet vil tilføre ny kunnskap både nasjonalt og internasjonalt.

Metode: Selvrapportering gjennom et postalt spørreskjema som sendes til et representativt utvalg av 5000 hjemmeboende personer 66 år eller eldre. NKVTS har inngått avtale med IPSOS om å administrere undersøkelsen som vil foregå i perioden januar – mars 2016. Spørsmålene i skjemaet tar utgangspunkt i den nevnte forekomstundersøkelsen ved NKVTS, samt den britiske og irske studien. Temaene vil være om vold og seksuelle overgrep i barndom og voksen alder opp til 65 år, etter fylte 65 år og det siste året. I tillegg vil det være spørsmål knyttet til psykisk vold, materielle overgrep og forsømmelse etter fylte 65 år. For om mulig å øke svarprosenten, vil IPSOS i forbindelse med den første purringen tilby telefonintervju.

Formidling:

Det publiseres 1 rapport i NKVTS-serien, 1 fagartikkel på norsk og 2 forskningsartikler på engelsk. Den ene forskningsartikkelen vil være i samarbeid med 1. amanuensis Wenche Malmedal, NTNU og Dr. Amanda Phelan, University College Dublin/National Centre for the Protection of Older People (UCD/NCPOP). I tillegg vil resultatene bli formidlet på nasjonale og internasjonale seminarer og konferanser.

b. Kommunale handlingsplaner om vold i nære relasjoner og eldre voldsofre

Kommunene har gjennom flere år vært oppfordret til å utarbeide handlingsplaner om vold i nære relasjoner og fortsatt pågår dette arbeidet med de fem RVTS'ene som sentrale pådrivere. På bakgrunn av oversikter fra RVTS'ene vil ca. 50 handlingsplaner bli søkt opp via kommunenes hjemmesider. JDs veiledninger presiserer at planen skal være et praktisk styringsredskap for politikere, rådmenn og ansatte i utøvende tjenester for å sikre tilbudet til voldsofre og andre berørte i kommunen. Inntrykket er at de foreliggende planene hovedsakelig fokuserer på vold mot barn, ungdom og yngre voksne. Dette prosjektet vil gjennomføre dokumentstudier av de 50 kommunale handlingsplanene for å undersøke om aldersgruppen 65 år og over er inkludert og i tilfelle på hvilken måte. Alle RVTS vil være samarbeidspartnere i dette prosjektet gjennom Nettverksgruppen eldrevold som ble etablert i juni 2015.

Formidling og publisering:

1 rapport i NKVTS serien og 1 artikkel. Muntlig formidling på nasjonale seminarer og konferanser.

Prosjekt 6 Vold i parforhold – kjønn, likestilling og makt

Prosjektleder: Margunn Bjørnholt
Prosjektmedarbeider: Ole Kristian Hjemdal

Striden om partnervoldens kjønnsretning, om bildet i overveiende grad er kvinner som utsatt og menn som ofre, slik den feministisk orienterte voldsforskningen forutsetter (Dobash, Dobash, Wilson, & Daly, 1992; NOU 2003:31, 2003) eller en mer likevektig kjønns- og rollefordeling, slik ikke minst Murray Strauss (1999) har ment, har vært et gjennomgående stridstema i voldsforskningen de siste 40 år. Michael Johnsons (1995) forsøk på løsning, ved å skille mellom på den ene siden en konfliktbasert, kjønnsymmetrisk episodisk partnervold, og på den andre siden en asymmetrisk patriarkalsk terrorisme, med mannen i all hovedsak som utøver, har heller ikke unngått kritiske spørsmål (Hines & Douglas, 2010).

I omfangsundersøkelsen av vold i nære relasjoner har vi med spørsmål som har muliggjort å identifisere respondenter som har vært utsatt for begge de to formene for partnervold ved langt på vei å bruke de samme operasjonaliseringer som Johnson og Leone (2005) har bruk i analyse av data fra en stor amerikansk undersøkelse av vold mot kvinner. Våre funn peker i retning av en atskillig større kjønnslikevekt også i den asymmetriske voldsbruken (intimterrorisme) enn det Johnson og Leone rapporterer. Vi finner imidlertid andre forskjeller i voldsbildet avhengig av partnervoldens kjønnsretning, ved at en atskillig større del av den fysiske mest grove partnervolden rammer kvinner enn det som rammer menn. Det kan også se ut som om volden er mer omfattende for kvinner enn for menn, ved at de oftere utsettes for både fysisk og seksuell vold og at de også utsettes for et større volum av voldshendelser.

Den begrensede mengden informasjon om de enkelte voldstilfeller og deres kontekst som vi har i omfangsstudien gir begrensede muligheter for videre analyser. Ved at vi har samtykke fra de aller fleste respondentene til re-kontakt, har vi også mulighet til en videre og mer inngående kunnskapsinnhenting om den volden de har vært utsatt for. Ikke minst vil det være viktig å få mer kunnskap om kjønnsforskjeller i hvordan volden oppleves av den utsatte, om opplevelse av frykt,

manglende kontroll, skyld, skam. Det er også viktig å få mer kunnskap om voldens kontekst og hvordan volden inngår som en del av partnernes samhandlingsmønster.

Prosjektet legger opp til en kvalitativ, temamessig relativt bredt anlagt, undersøkelse av et mindre antall kvinner og menn som har vært utsatt for de ulike typene av partnervold (dvs. med og uten kontrollatferd, og med ulik grovhetsgrad) som igangsettes i inneværende år (2016). Denne vil kunne legge grunnlag for en neste fase som utvikles i løpet av prosjektperioden på grunnlag av den kvalitative undersøkelsen, med eventuell søknad om stipendiat og en post.doc., og som vil strekke seg utover prosjektperioden.

Formidling og publisering: 1 NKVTS-rapport og 2 vitenskapelige artikler

Prosjekt 7 Hva kommer det av at så mange kvinner og menn ikke anmelder ektefelle eller partners bruk av fysisk makt, og trusler om bruk av fysisk makt, til politiet?

Prosjektleder: Yngvil Grøvdal

Både nasjonale og internasjonale studier viser at de fleste mennesker som utsettes for vold – også vold i nære relasjoner – ikke anmelder dette til politiet. I omfangsstudien som NKVTS publiserte i 2014, var det bare så vidt over en fjerdedel av både kvinner og menn som hadde vært utsatt for det forskerne karakteriserte som alvorlig vold, som hadde politianmeldt forholdet. Sett i lys av at myndighetene vurderer straffesakskjeden som en viktig faktor i arbeidet med å redusere vold i nære relasjoner, blir dette oppfattet som bekymringsverdig.

I studien til NKVTS oppga flertallet av de spurte «andre grunner» – en kategori vi altså ikke kjenner innholdet i – for hvorfor de ikke hadde anmeldt. Hvis man forutsetter at det er viktig at folk anmelder vold i nære relasjoner, er det viktig med mer kunnskap om hva det er som fremmer eller hemmer anmeldelse av slik vold. Det kan blant annet være snakk om forhold ved politiet eller straffesakskjeden selv, så vel som folks oppfatninger av hva det innebærer å anmelde, eller mer personlige forhold. Ut fra eksisterende studier av «møtet» mellom vold i nære relasjoner og politiet, hovedsakelig fra kvinners perspektiv, tyder mye på at tidligere, negative erfaringer med straffesakskjeden kan spille inn (se for eksempel Grøvdal 2012, Hoyle 1998, Lundberg 2001, Aas 2009, Aas 2014). Likeledes kjenner vi til at personlige grunner knyttet til frykt for mer vold, felles barn, følelsesmessige bånd, økonomisk situasjon osv, kan gjøre det uaktuelt å anmelde. For mange er det også knyttet skam til det å «offentliggjøre» at man lever i et forhold der det utøves vold.

Studien er kvalitativ og kunnskapen skal innhentes gjennom halvstrukturerte intervjuer med kvinner og menn, som ikke har anmeldt vold i nære relasjoner til politiet. Rekruttering til studien vil eksempelvis foretas ved hjelp av ansatte på krisesentrene så vel som i en rekke andre instanser som yter bistand. Det er også et mål å få med personer med såkalt minoritetsbakgrunn i studien, i tillegg til at vi gjerne vil snakke med mennesker som av ulike grunner sjelden deltar i forskningen. Et alternativ til hjelp fra ulike organisasjoner, er selvrekruttering basert på annonsering av prosjektet i ulike medier, også sosiale medier.

Formidling og publisering:

For å gjøre kunnskapen lett tilgjengelig for aktørene i det såkalte praksisfeltet er planen blant annet å publisere en rapport fra NKVTS. Resultatene vil imidlertid også formidles som publikasjoner i relevante tidsskrift, både på norsk og engelsk. For å sikre at kunnskapen når bredt ut, vil vi også ta sikte på artikler i dagspressen og deltakelse på konferanser, særlig nasjonalt, men også internasjonalt.

Prosjekt 8   Kvinner og menn som ikke har søkt hjelp etter å ha vært utsatt for fysisk makt /trusler fra partner

Prosjektleder: Yngvil Grøvdal
Prosjektmedarbeidere: Randi Saur, Monika Rosten

Flere norske omfangsundersøkelser viser at flertallet av kvinner og menn som opplever vold i nære relasjoner, ikke kontakter hjelpeapparatet eller politi, selv ikke i saker som omhandler grov vold (Haaland, Clausen & Schei, 2005; Pape & Stefansen, 2004; Thoresen & Hjemdal, 2014). I en omfangsundersøkelse av vold i parforhold fra 2005 går det fram at kun en liten andel voldsutsatte har søkt hjelp hos formelle bistandsyttere, men det pekes samtidig på at fravær av kontakt med etablerte hjelpetilbud eller politi ikke nødvendigvis betyr passivitet eller mangel på handling. I undersøkelsen fra 2014 hadde tre av fire grovt voldutsatte menn og kvinner ikke vært i kontakt med hjelpeinstans rett etter hendelsen (Thoresen & Hjemdal, 2014). Undersøkelsene hadde ingen data som kunne forklare hvorfor så få kontaktet hjelpeinstanser.

Dagens kunnskap om voldsutsattes behov er i hovedsak basert på samtaler med voldsutsatte som har søkt hjelp. Når vi nå vet at det er et flertall som ikke søker hjelp reiser dette spørsmål ved om den kunnskapen vi har er tilstrekkelig. Kunnskap om fenomenene slik de erfares av dem som har vært voldsutsatt og ikke har søkt hjelp er viktig, ikke bare for dem som tilbyr hjelpetjenester, men for alle som har kontakt med mennesker som har vært utsatt for vold.

Enkelte studier viser at kulturelle oppfatninger i samfunnet og voldsutsattes egen oppfatning har innvirkning på det å snakke med andre om sine opplevelser (Andersen, 2009; Andersson & Lundberg, 2001; Grøvdal, 2012; Loseke, Gelles, & Cavanaugh, 2005). Blant annet vil kjønns-stereotypier påvirke ens situasjon ulikt avhengig av om den voldsutsatte er mann eller kvinne, og tilsvarende relatert til den voldsutsattes kjønn (Fjell, 2013; Grøvdal & Jonassen, 2015; Grøvdal, Saur & Skaalerud, 2014). Fra større omgangsundersøkelser vet vi at relasjoner spiller en viktig rolle, i alle fall for noen (Thoresen & Hjemdal, 2014), men vi vet lite om *hvordan* de har betydning. Selv om mange kvinner som utsettes for vold ikke snakker med hjelpeinstanser, har enkelte forskere funnet at de foretar seg noe for å unngå eller begrense volden (Bjerke, 2006; Bowker, 1993; Hydén, 1995). I denne undersøkelsen vil det være interessant å sammenlikne slike strategier på tvers av kjønn.

Gjennom utforskende, kvalitative intervjuer søkes det belyst hvordan kvinner og menn, som ikke har henvendt seg til hjelpeapparatet, har forholdt seg til sine voldserfaringer. Det vil være aktuelt å se på alle former for strategier og handlinger. Deltakere i studien søkes rekruttert gjennom et tilgjengelighetsutvalg fra selvrekrutterte, for eksempel gjennom annonsering på nettsider, sosiale

media og evt. ukepresse. Studien gjennomføres som to intervjustudier, i den ene intervjues kvinner og i den andre intervjues menn.

Formidling og publisering

Resultater fra studien publiseres i form av en rapport (norsk) samt separate artikler på de ulike studiene om henholdsvis menn og kvinner. For øvrig planlegges publisering av artikler i norske eller nordiske fagtidsskrift og i internasjonale tidsskrift. Formidling vil også kunne foregå i form av presentasjon på norske og internasjonale konferanser, eventuelt også i form av kronikker eller innlegg i media.

Prosjekt 9 Tidligere og aktuelle somatiske og psykiske helseplager hos barn som kommer til Statens Barnehus

Prosjektleder: Mia Myhre
Stipendiat: Janne Rueness
Prosjektmedarbeider: Mira Elise Glaser Holthe

Prosjektet vil belyse viktige aspekter ved voldsutsatte barn og unge sitt møte med hjelpeapparatet og rettssystemets tjenester². Det er mye kunnskap om senere helseplager etter vold og overgrep i barndommen, men lite kunnskap om generell helse på tidspunktet for avdekking, og ennå mindre om helse forut for at overgrepene blir kjent. Spesielt mangler det kunnskap om helseplager hos yngre barn. Det er antatt at utsatte barn oftere har kontakt med helsevesenet enn andre barn, men det foreligger lite forskning som dokumenterer dette, og forskningsbasert kunnskap om dette fra Norge er nær fraværende.

Dette er en case-kontroll studie, der helseplager hos barn som kommer til Barnehus for undersøkelse og/eller dommeravhør sammenliknes med helseplager hos barn hvor det ikke er mistanke om vold eller seksuelle overgrep. Studien skal i tillegg analysere hvordan avdekkingsprosessen som ledet frem til politianmeldelse var, og se på muligheten for at vold og/eller overgrep kunne ha vært avdekket av hjelpeapparatet tidligere.

Prosjektet ledes av NKVTS, som inngår et samarbeid med Statens Barnehus i Oslo og eventuelle andre Barnehus som ønsker å være med i studien, men ledet av NKVTS. I tillegg er det etablert et samarbeid med Oslo Universitetssykehus ved seksjon for sosialpediatri.

Formidling og publisering:

---

² Videre vil prosjektet svare på Tiltak 12 Forskning rundt helsemessige konsekvenser i Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (NKVTS bes om videreføre og utvikle forskningen om helsemessige konsekvenser av vold i nære relasjoner, og spre kunnskap om dette til relevante instanser og tjenester). I tildelingsbrevet fra Helsedirektoratet er dette også knyttet til *Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*HOD.

Minimum tre artikler til internasjonale fagfelle-vurderte tidsskrifter i tillegg til fremlegg på nasjonale og internasjonale konferanser. Minimum én vitenskapelig eller populærvitenskapelig artikkel på norsk.

Tillegg fra 2017: Tre prosjekter om kjønnslemlestelse

Prosjekt 10   Transnasjonalitet og kjønnslemlestelse

Prosjektleder: R. Elise B. Johansen

Målet med prosjektet er å fremskaffe kunnskap om hvordan globale faktorer – transnasjonale relasjoner – påvirker beslutningsprosesser om kjønnslemlestelse i Norge.

Flertallet i undersøkte folkegrupper gir uttrykk for en negativ holdning til kjønnslemlestelse etter at de har bodd en tid i Norge. Spesielt gjelder dette de mest alvorlige typene kjønnslemlestelse. Samtidig er det mange som motsetter seg helsehjelp fordi de opplever at slik hjelp strider mot praksisens underliggende kulturelle verdier. En kunnskaps gjennomgang som ble gjennomført i forbindelse med NKVTS' innspill til en kunnskapsstrategi om forebyggende arbeid i forhold til kjønnslemlestelse, negativ sosial kontroll og tvangsekteskap, påpekte at det var behov for økt innsikt om endringsprosesser (punkt 3 i kunnskapsstrategien). Herunder så man behov for mer kunnskap om hvordan individer endrer holdning og praksis, og hvordan dette forholder seg til sosiokulturelle normer og transnasjonale relasjoner og mobilitet.

Prosjektet vil derfor utforske hvordan og i hvilken grad transnasjonale relasjoner spiller inn på endring i holdning og praksis i forhold til kjønnslemlestelse. Spørsmål vi ønsker å belyse omfatter: a) Hvem tar beslutninger om å kjønnslemleste av barn bosatt i Norge, og hvor er disse bosatt? b) Er det en risiko for kjønnslemlestelse ved lengre opphold i opprinnelseslandet/regionen? c) Opplever personer som velger ikke å gjennomføre kjønnslemlestelse press fra slekt og familie i andre land? d) Er kjønnslemlestelse en faktor i valg av ekteskapspartner? e) Er det sammenheng mellom kjønnslemlestelse og tvangsekteskap?

Videre ønsker vi å samle data om behandlingssøkende adferd på tvers av land, og opplevelse av stigmatisering i ulike sammenhenger, både hos jenter og kvinner med og uten kjønnslemlestelse.

Prosjektet vil gjennomføres som en kvalitativ studie og datainnsamling vil skje gjennom dybdeintervjuer, fokusgrupper, samt statistisk materiale om flytte- og ekteskapsmønstre.

Formidling og publisering:

Prosjektet vil formidles bredt, både til aktørene i prosjektet, brukergruppen, tjenesteytere, beslutningstakere og i internasjonale fora for forskning og intervensjonsarbeid. Skriftlig formidling forventes i form av vitenskapelige artikler i internasjonalt fagfelleverderte tidsskrifter og en norskspråklig rapport eller artikkel. Resultatene vil også bli formidlet til forskerfellesskapet på nasjonale og internasjonale konferanser og mer populærvitenskapelig til et bredere publikum.

Prosjekt 11   **Kjønnslemlestelse – undersøkelse av endringsvillighet og tiltak i Norge, (Tiltak og endringsvillighet).**

Prosjektleder: R. Elise B. Johansen
Prosjektmedarbeidere: Prosjektassistent

Målet med prosjektet er å kartlegge endringsvillighet i berørte grupper i Norge og de tiltak som gjennomføres innenfor rammen av myndighetenes innsats mot miljøene. Prosjektet omfatter to delprosjekter.

11 A) Kjønnslemlestelse – vilje til og motstand mot endring (Endringsvillighet og kjønnslemlestelse)

Gjennom handlingsplaner er det blitt satt i verk en rekke tiltak mot kjønnslemlestelse. Vi har ikke gode metoder og indikatorer for å måle endring og sammenligne på tvers av land og folkegrupper. På denne bakgrunn ønsker vi å sette i verk et kartleggingsprosjekt etter en modell som er ferdig utviklet og gjennomført i flere land og med flere berørte folkegrupper - REPLACE. Gjennom kartleggingen søker vi å undersøke sosiale normer og individuelle holdninger og aktivitet i forhold til kjønnslemlestelse i Norge. Denne kartleggingen vil delvis kunne si noe om effekten av tiltak så langt, gi innsikt om graden av endringsvillighet sammenlignet med andre land. Resultatene av dette prosjektet vil gi viktige bidrag til videreutviklingen av tiltak på dette området. Kartleggingen skal danne grunnlag for utvikling av spissede tiltak mot kjønnslemlestelse (tiltak 14) i nåværende handlingsplan mot kjønnslemlestelse.

Forskningsspørsmålene er: A) Hva er de sosiale normene og individuelle holdninger til kjønnslemlestelse og annen negativ sosial kontroll? B) Hva er flaskehals for endring? C) Hva gjør individer og grupper for å forebygge og forhindre kjønnslemlestelse? D) Er det sammenheng mellom kjønnslemlestelse og andre former for negativ sosial kontroll? E) Hva gjør gruppene for å lette identifikasjon av helseproblemer og søkning etter helsehjelp?

Prosjektet vil bygge på de metoder og verktøy som er utviklet i REPLACE-prosjektet (en håndbok og en «toolkit»), omarbeidet og tilpasset norske forhold. En sentral verdi i prosjektet er tett samarbeid med ressurspersoner i berørte målgrupper som får opplæring og deltar i planlegging, gjennomføring og analyse av forskningsprosjektet.

REPLACE-Norge bygger på tiltak 14 i handlingsplanen, tar opp kunnskap fra tidligere forskningsprosjekter om kjønnslemlestelse ved NKVTS og utforsker og tester ut tematikk som ses på fra andre vinklinger i andre prosjekter, som prosjekt 10 og prosjekt 12 i dette programmet. Ved å inkludere tematikk knyttet til tvangsekteskap og negativ sosial kontroll, kan det bli rom for faglige synergier med NOVA's prosjekter om dette.

11B) Ekstraordinære tiltak mot kjønnslemlestelse i miljøene, (Tiltak mot kjønnslemlestelse).

Målet med dette delprosjektet er å kartlegge tiltak mot kjønnslemlestelse i miljøene finansiert innenfor rammen av myndighetenes innsats.

Dette prosjektet har til hensikt å utfylle eksisterende evaluering av tiltak i handlingsplanen og

kartleggingen av helsehjelp og informasjon overfor berørte grupper.

For å forebygge videreføring av kjønnslemlestelse hos personer med bakgrunn fra land der dette er en utbredt praksis, har myndighetene gjennom handlingsplaner satt i verk en rekke tiltak. Imidlertid mangles en landsomfattende oversikt over hva slags tiltak som gjennomføres, deres målsetting og målgrupper, innhold i tiltakene og gjennomføring.

Det planlagte kartleggingsarbeidet vil utfylle NOVAs siste rapport fra følge-evalueringen av forrige handlingsplan. gjennom en bredere gjennomgang av alle tiltak som gjennomføres med offentlig støtte, inkludert tiltak gjennomført i regi av RVTsene og andre organisasjoner. Hensikten er å få en bred oversikt over det arbeidet som gjøres, hva som gjøres og om det er enkelte deler av landet eller enkelte grupper som ikke nås.

Det vil gjennomføres intervjuer med prosjektledere og deltakere samt gjennomgang av planer og dokumenter. I tillegg er det ønskelig med noe deltakende observasjon i gjennomføring av relevante tiltak, samt fokusgrupper med deltakerne.

Prosjekt 12: Fysisk og psykisk helsehjelp for jenter og kvinner utsatt for kjønnslemlestelse

Prosjektleder: Inger Lise Lien
Stipendiat: Mai M. Ziyada
Prosjektmedarbeidere: En post.doc og en forskningsassistent

Med dette prosjektet ønsker vi å studere om målene for tiltak 25 i handlingsplanen mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020) om et likeverdig tilbud, blir tilfredsstillende. Studien har som formål å undersøke tilgjengelighet, aksept, og tilfredshet med behandlingstilbudet for jenter og kvinner utsatt for kjønnslemlestelse.

Målene er relatert til tre arbeidspakker, og kan oppsummeres som følgende:

1. å identifisere behov for fysisk og psykisk helsehjelp basert på helsearbeidere og minoritetsgruppens perspektiver.
2. å undersøke hvordan personer fra berørte minoritetsgrupper som praktiserer kjønnslemlestelse søker fysisk og psykisk helsehjelp
3. å undersøke hvorvidt det norske helsevesenet leverer likeverdige tjenester for å ivareta minoritetsgrupper som praktiserer kjønnslemlestelse, både gjennom et brukerperspektiv og et helsearbeiderperspektiv.

Vi vil benytte en metodetriangulering med kvantitative og kvalitative metoder. Hovedstudien skal finne sted i Norge. Prosjektet vil intervju flere brukergrupper i miljøet og ha et brukerperspektiv, barneperspektiv og foreldreperspektiv. I studier av brukergruppene vil vi bruke nettverk med gambiske, somaliske, sudanesiske og eritreiske bakgrunner bosatt i Oslo, Trondheim and Drammen. I tillegg vil vi studere helseforetak for å identifisere terskler og kompetanse. En liten delstudie innenfor hovedstudien vil gjøres i Gambia hvor Mandinka jenter som er kjønnslemlestet og Wolof jenter som ikke er kjønnslemlestet vil bli sammenlignet når det

gjelder symptomer relatert til traumatisk stress.

Prosjektet vil være en samfinansiering mellom Norges Forskningsråd (hovedfinansør), Justisdepartementet og NKVTS

Formidling og publisering

For totalprosjektet er det planlagt ca ti artikler.

Avsluttede prosjekter

Prosjekt 5 Vold mot eldre; Delstudie om kommunale handlingsplaner og vold mot eldre (prosjektleder Astrid Sandmoe)

Prosjekt 13 Barn i krise (prosjektleder Kristin Skjørten)

Referanser

- Andersen, T. H. (2009). *Sårbar og sterk: menn som har vært utsatt for seksuelle overgrep i oppveksten : en kvalitativ studie av sosiale og kulturelle faktorerinnvirkning på virkelighetskaping og mestring*. (2009:244), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Andersson, B., & Lundberg, M. (2001). Kvinnomisshandel som kunnskapsfelt - att definera och hantera ett socialt problem. In I. Sahlin & M. Åkerström (Eds.), *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur
- Bjerke, E. (2006). *Kvinner i mishandlingsforhold: mestrings- og motmaksstrategier* (Hovedfagsoppgave i sosiologi), Universitetet i Oslo.
- Bowker, L. H. (1993). Battered Woman's Problems Are Social, Not Psychological. In R. Gelles & D. Loseke (Eds.), *Current controversies on Family Violence* Newsbury park, Ca: Sage
- Dobash, R. P., Dobash, R. E., Wilson, M., & Daly, M. (1992). The myth of sexual symmetry in marital violence. *Social Problems*, 39, 499-509.
- Fjell, Tove Ingebjørg (2013). *Den usynliggjorte volden: menn som utsettes for partnervold fra kvinner*. Trondheim: Akademika
- Grøvdal, Yngvil (2012). *En vellykket sak? Kvinner utsatt for mishandling møter straffesakskjeden*. Oslo: UniPub
- Grøvdal, Yngvil, Randi Saur & Are Skaalerud (2014). *En velvillig og oppmerksom tilhører. Mennesker som har vært utsatt for vold og deres møte med hjelpeapparatet og politiet*. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress
- Grøvdal, Yngvil & Wenche Jonassen (2015). *Menn på krisesenter*. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress
- Hines, D. A., & Douglas, E. M. (2010). Intimate Terrorism by Women Towards Men: Does it Exist? *J Aggress Confl Peace Res*, 2(3), 36-56. doi: 10.5042/jacpr.2010.0335
- Holm-Hansen, J., Haaland, T., og Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt*. NIBR rapport 2007/10.
- Hoyle, Carolyn (1998). *Negotiating domestic violence. Police, criminal justice and victims*. Oxford: Clarendon Press
- Haaland, T., Clausen, S. E., & Schei, B. (2005). Vold i parforhold - ulike perspektiver. In N. N. i. f. b.-o. regionforskning (Ed.), *NIBR-rapport 2005:3*. Oslo.
- Janson, S., Jernbro, C. & Långberg, B. (2011). Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige; En nationell kartläggning. Karlstad: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence. Two forms of

violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57(2), 283-294.

Johnson, M. P., & Leone, J. M. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey. *Journal of Family Issues*, 26(3), 322-349.

Justis- og beredskapsdepartementet. (2013a). Et liv uten vold; Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014–2017. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Justis- og beredskapsdepartementet. (2013b). Melding til Stortinget nr 15 (2012-2013) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Loseke, D. R., Gelles, R. J., & Cavanaugh, M. (Eds.). (2005). *Current Controversies on Family Violence*. Thousand Oaks, California: Sage Publications Ltd.

Lundberg, Magnus (2001). Vilja med förhinder. Polisens samtal om kvinnomisshandel. Stockholm: Bruno Östlings Bokförlag Symposion

Mossige, S. og Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge*. Novarapport 20/07.

Naughton, C. et al. (2010). *Abuse and Neglect of Older People in Ireland: Report on the National Study of Elder Abuse and Neglect*. Dublin: University College Dublin.

O'Keeffe, M. et al. (2007). *UK Study of Abuse and Neglect of Older People: Prevalence Survey Report*. London: National Centre for Social Research and King's College London, prepared for Comic Relief and the Department of Health

Oldrup, H., Korzen, S., Lindstrøm, M. & Christoffersen, M. N. (2011). *Vold mod børn og unge*. København: SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd.

Pape, H., & Stefansen, K. (Eds.). (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress i samarbeid med Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og endring

Straus, M. A. (1999). The controversy over domestic violence by women. A methodological, theoretical, and sociology of science analysis. In X. B. Arriaga & S. Oskamp (Eds.), *Violence in intimate relationships*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Thoresen, S., & Hjemdal, O.K. (red). *Vold og voldtekt I Norge. En nasjonal forekomststudie av vold I et livsløpsperspektiv*. Oslo: NKVTS, rapport 1/2014.

Aas, Geir (2009). *Politiets arbeid med familievold*. PhD-avhandling. Oslo: Politihøgskolen

Aas, Geir (2014). *Politiet og familievolden*. Oslo: Universitetsforlaget